

Memento Mori

Sterben und Begraben in einem ruralen Grenzgebiet

Sterven en begraven in een rurale grensregio

Bart Ramakers (ed.)

Nederlands Agronomisch Historisch Instituut

Groningen/Wageningen 2018

Historia Agriculturae 48
Uitgegeven door / Published by
Nederlands Agronomisch Historisch Instituut (NAHI)
Oude Kijk in 't Jatstraat 26, 9712 EK Groningen
Hollandseweg 1, 6706 KN Wageningen

Internet: <https://www.rug.nl/research/nederlands-agronomisch-historisch-instituut/>

E-mail: nahi@rug.nl

ISBN 978-94-034-1427-0

© 2018 Nederlands Agronomisch Historisch Instituut

Deze uitgave werd mede financieel mogelijk gemaakt door:
Stichting NAHI
Stichting Nicolaas Muleriusfonds

Niets in deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, of op enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

No part of this book may be stored in a computerized system or reproduced in any form, by print, photo print, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Omslagontwerp: Frank de Wit
Boekverzorging en opmaak: Hanneke de Vries
Redactie: Maarten Duijvendak, Piet van Cruyningen en Erwin H. Karel
Druk: Scholma Print & Media, Bedum
Foto's omslag: Fotoarchief Regnerus Steensma en Auszug aus dem Lageplan des alten reformierten Friedhofs 1778 (Archiv der reformierten Gemeinde Leer)

Inhaltsverzeichnis / Inhoudsopgave

Vorwort / Voorwoord <i>Bart Ramakers</i>	1
Erinnerungskultur / Herinneringscultuur	
Fama post mortem. Herinnerd worden in een grensgebied <i>Maarten Duijvendak</i>	7
Vöör de Dood is geen Kruut wussen. Zu Bräuchen in Ostfriesland bei Tod und Begräbnis <i>Nina Hennig</i>	19
Erinnerungen an die Grippe-Opfer aus Veendam. Die große Grippe-Epidemie von 1918 im Norden der Niederlande <i>Alex Holthuis, Karen de Vries & Maarten Duijvendak</i>	33
„Und im Bette todt gefunden“. Quellen zu Sterben und Begraben im Niedersächsischen Landesarchiv – Standort Aurich <i>Michael Hermann</i>	47
Friedhöfe und Grabsteine / Begraafplaatsen en grafstenen	
Mittelalterliche Priestergrabplatten in Ostfriesland und im Groningerland <i>Justin E.A. Kroesen</i>	65
Der alte reformierte Friedhof in Leer <i>Heiko Suhr</i>	79
Memento mori – Von der Suche nach Gemeinsamkeiten in der Bestattungskultur bis zu einer Grabsteindatenbank <i>Sonja König & Paula Schiefer</i>	107

Grabsteinpoesie / Grafpoëzie

- Forschungen an beschriebenen Grabsteinen im Norden der Niederlande (1760-1960) 117
Gert van Klinken
- Het Groninger grafgedicht. Een karakterisering van het genre 129
Jaap Matthijs Jansen
- De wormenverzen op Groninger grafstenen 145
Tineke Looijenga

Trost / Troost

- Tod, Trauer und Trost in der christlichen Glaubenslehre 159
Gerard C. den Hertog
- Der Trost des Evangeliums angesichts des Todes. Biblisch-theologische Perspektiven 173
Hans-Christian Kammler
- Trost durch Argumente. Reflexionen über die Eigenheit christlichen Trostes 195
Christoph Jedan

Die Künste / De Kunsten

- Sehen und glauben. Über die Anziehungskraft des Bildes im Christentum 213
Kees van der Ploeg
- Sterben und Tod im Spiegel frühneuzeitlicher Gelegenheitsschriften in Nordwestdeutschland 247
Matthias Bollmeyer
- Das Requiem und die beiden Weltkriege. Tod – Erinnerung – Trost – Musik 277
Martin J. M. Hoondert
- “O krancke troost”. Poëzie en rouw in de Nederlandse letterkunde 291
Gillis Dorleijn